

МОВЛЕННЯ — процес реалізації мовної діяльності людини, єдиний об'єктивний вияв мови. Різновиди М.: усне висловлення, фіксація висловлення у письмовій формі (див. *Письмо*) й т. зв. внутрішнє мовлення, що не супроводжується промовлянням у голос чи писемною фіксацією. Розрізняють також спонтанне, або непідготовлене мовлення (напр., під час розмови) та підготовлене мовлення (читання вголос написаного тексту; сюди ж — виразне мовлення). М. охоплює також і тексти як результат усного чи письмового висловлювання.

За Ф. де Соссюром, у сучасній лінгвістиці категорію М. протиставляють категорії мови в розумінні абстрагованої багаторівневої системи мовних одиниць, що є засобом мовної діяльності; єдиним об'єктивним і емпірично доступним виявом цієї системи є М. Перехід від мовної системи до М. опосередковується проміжними абстрактними рівнями (норма і узус), що охоплюють більш чи менш типові, усталені й розповсюджені способи та варіанти мовленнєвої реалізації системи мови. Варіювання зазнають одиниці всіх структурних рівнів (підсистем) мовної системи: звукової (фонетичної), лексичної і граматичної.

Варіювання мовних одиниць у М. зумовлене 3-ма чинниками зовнішньо- та внутрішньомовного характеру: сферою і ситуацією М. (соціальним чи професійним середовищем М. та його комунікативно-епістемічною орієнтацією, тобто комунікативно детермінованим підходом до мовного моделювання дійсності), індивідуальними рисами мовця (стать, вік, освіта, фах, походження), а також лінійним характером М. і взаємодією, взаємовпливом мовних одиниць на

синтагматичній вісі, тобто фонетичним, лексичним і граматичним контекстом. У М. також мають місце узвичаєні відхилення від мовних норм та випадкові спонтанні індивідуальні помилки мовців.

Іншою лінгвістичною категорією, тісно пов'язаною з М., є *дискурс*, тобто М. з усією сукупністю релевантних для нього довоколамовних чинників і обставин (комунікативно-прагматичні, соціокультурні, психологічні, фізіологічні тощо).

М. вивчає окрема дисципліна — лінгвістика мовлення. Під час дослідження М. його об'єктом виступають як мовленнєві процеси, так і їхні наслідки (тексти). Будь-яке лінгвістичне дослідження має справу як із М., так і з мовною системою на різних абстрактних рівнях її реалізації. Водночас найбільш орієнтованими на М. і його явища є експериментальна фонетика, теорія мовленнєвих актів, психолінгвістика, лінгвістика тексту, лінгвостилістика, стилістика художньої літератури, риторика. Відомості, пов'язані з М., цікавлять інші науки, зокрема психіатрію, логопедію, акустику тощо.

Рекомендована література

1. Лингвистический энциклопедический словарь. Москва, 1990;
2. Білецький А. О. Про мову і мовознавців. К., 1996;
3. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. К., 1998;
4. Тищенко К. М. Основи мовознавства: Підруч. К., 2007;
5. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства. К., 2009.

С. С. Єрмоленко

Бібліографічний опис:

Мовлення / С. С. Єрмоленко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-68166>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).